

Følgegruppens tur i Åmosen: Søndag den 23 april

Følgegruppen var søndag den 23. april på besigtigelse i Åmosen for at diskutere forskellige problemstillinger, med konkret udgangspunkt i forskellige lokaliteter i området. På turen kom man vidt omkring og besøgte Verup Mose, det fredede areal i Kongemosen, Husede lejren, Øgården og endelig Garbølle Nørremose. På turen var der lejlighed for at snakke direkte med Knud Sørensen, forvalter på Øgården og Torben Møller-Nielsen lodsejer i Garbølle Nørremose. Emnerne der blev diskuteret på turen spændte vidt fra natur og anvendelse af denne, arkæologi, indtægter, kompensation til lodsejerne, tekniske løsninger, behovet for at undgå utilsigtede konsekvenser, friluftslivets muligheder, forskellige gruppers ønsker til fremtidens Åmose og hele spørgsmålet om beboernes tilknytning til Åmosen.

Følgegruppen: (Fra højre mod venstre: Karsten Vig Jensen, Sussi Neergaard, Kjeld Braun, Kjeld Hansen, Flemming Larsen) og Skov- og Naturstyrelsens medarbejder Morten Rolsted (Foto: Anders Fischer)

Åmosen er blandt andet karakteristisk ved sin diverse fremtoning. Således er der markante forskelle mellem store dele af mosen med hensyn til fremherskende natur, men også med hensyn til højdeforholdene og med hensyn til fugtighedsforholdene i jorden

Det første stop på turen var i Verup Mose. Området der blev besøgt har karakter af skovbevokset tørvemose og bærer tydeligt præg af tidligere tiders tørvegravning. Selv om skovbeklædt tørvemose er en prioriteret naturtype i henhold til Natura2000 udpegningen (EU habitatdirektivet), er der mulighed for at forbedre dennes status. Der er med andre ord mulighed for at ændre god natur til endnu bedre natur. Problemet i området er at træbevoksningen, som hovedsageligt består af Birk, udkonkurrerer en undervegetation af særlig beskyttelseskrævende plantearter. Træerne trives samtidigt ikke godt, da det ikke er muligt for træerne at udnytte de næringsstoffer, som er i jorden.

En anden problemstilling, som blev diskuteret var konsekvenserne for omkringliggende ejendomme, hvis grundvandsspejlet i mosen hæves. Hvor husene ligger på gamle husmandsejendomme, som har været grundlagt før den første dræning af Åmosen i 1930'erne er der overordnet ikke noget stort problem, da de ligger over den ønskede vandstandshævning. Hvor der er blevet etableret ny kældre, trikstanke og lignende efter dræningen, kan der forudses problemer. Dette skal undersøges, så man har mulighed for at etablere afværgeforanstaltninger på disse ejendomme. Et andet problem som skal undersøges er de ejendomme der ligger så lavt at også husene eventuelt vil blive påvirket af en vandstandshævning. Dette problem skal også undersøges. Der er ikke kun tale om en teknisk problemstilling, men også den mere følelsesmæssige side af sagen i form af folks tilknytning til området og ejendommen.

Det næste stop på turen var det fredede areal i Kongemosen, som rummer vigtige dele af den europæiske kulturarv fra skovjægerens og det første landbrugs tidsalder – ca. 8000 til 3000 år før Kristi fødsel. Det 2,3 kvadratkilometer store areal blev fredet i 1993 og dræningen blev afbrudt i 1995. Fredningen havde karakter af en "ambulancefredning" da kulturlagene var akut truede af dræning og pløjning. På et naboareal til selve fredningen, hvor der for nylig var blevet harvet, fik Følgegruppens medlemmer vist og fortalt om en 6000 år gammel boplads der var ødelagt ved pløjning. Medlemmerne bistod med at indsamle dyreknogeter fra beboernes måltider. Anders Fischer vil sørge for, at de kommer til Zoologisk Museum i København. For at

sikre kulturarven, skal kulturlagene året rundt være dækket af stillestående, iltfattigt grundvand. Vandspejlet bør stå mindst 20 cm over kulturlagene, som nogle steder kun ligger ca. 30 cm under jordoverfladen.

Det har desværre vist sig, at der ved den tidligere dræning af arealet er dannet lodrette tørkesprækker i tørven. Selv om alle de gamle drænrør er afbrudt på det fredede areal, siver vandet alligevel ud af området og ned i den kunstigt sænkede Åmose Å via disse sprækker. Det blev diskuteret, om det er muligt at lave en punktvist vådgøring, hvor der kun bliver vådt på nøje geografisk afgrænsede arealer. På grund af vandets naturlige bevægelse og højdeforskellen mellem kulturlagene og vandoverfladen i den tilgrænsende del af Åmose Å, er dette nok en umulig opgave. Hvis kulturlagene gennemsives af indpumpet, iltrigt vand fra åen, vil der være risiko for, at deres indhold af organiske materialer (måltidsrester, redskaber af træ og ben mv.) gradvist bliver nedbrudt. Den sikreste løsning til bevaring af fortidsminderne i østlige Store Åmose (incl. Kongemosen) vil være en generel hævnning af sommervandspejlet i Åmose Å. Spørgsmålet er så, i hvilket omfang en sådan vandstandsregulering vil få konsekvenser i tilgrænsende områder. Det blev diskuteret, om det er muligt at installere tekniske anlæg (f.eks. pumper), så man undgår utilsigtet eller unødvendig vådgøring af naboarealer, og om det er muligt at lave en løsning der er variabel, så vandopstemningen tilpasses til nedbørrige og nedbørfattige årstider.

Friluftslivets muligheder var endnu et aspekt der blev diskuteret. For tiden er mulighederne for friluftslivet, ud over jagt, meget ringe i Åmosen. Dette skyldes manglende faciliteter (p-plads – toilet – adgangsforhold – stisystemer – informationssteder – udstillingsbygning). Bedre muligheder for dette bør naturligvis afvejes mod lodsejerne og andre gruppers frygt for "tivolisering" af området. Dette hænger desuden sammen med hvilket landskabsbillede man ønsker i fremtiden og hvordan man planlægger offentlighedens adgang til dele af arealet. En mulighed kunne være en rute anlagt som en rundtur i Åmosen, med samme start- og slutpunkt.

Pleje af arealet er nødvendig, hvis der gennemføres et naturgenopretningsprojekt i Åmosen. Tilstanden i Kongemose-fredningen skal kun opfattes som en midlertidig situation.

Som det tredje punkt på turen, tog følgegruppen til Nationalmuseets udgravningslejr nord for Åmose Å, nær Store Lyng. I 1947 blev det ca. 12 ha store areal omkring Husede-lejren fredet for at bevare de velbevarede bopladser og offersteder på parcellen. Fredningen sikrede arealet

Samtale med Forvalter Knud Sørensen, Øgården
(Foto: Anders Fischer)

mod tørvegravning, men tog ikke højde for den vandstandssænkning og pløjning, som er kommet til senere. De arkæologiske værdier på arealet er derfor nu under hastig nedbrydning. Udtørringen resulterer i koldforbrænding af de organiske lag, og tilførslen af gødning sørger for, at denne nedbrydningsproces foregår i øget tempo. Der er dog en aftale med ejeren og forpagteren af arealet om ikke at foretage dybdepløjning.

Nogle arealer i Åmosen er hvide pletter rent arkæologisk, hvor der ikke er gjort større kulturhistoriske fund. Dette betyder ikke automatisk at der ikke er arkæologiske værdier gemt i områderne, men blot at der

ikke er rapporteret fund fra områderne. Dette kan blandt andet skyldes at de lokale tørvegravningslaug ikke alle var lige ivrige efter at fortælle museerne om de fund, der blev gjort. Flere af Nationalmuseets skure har stået på stedet siden tørvegravningens tid og kan bruges til at fortælle om de senere afsnit af Åmosens lange og omskiftelige historie.

De uopdyrkede naboarealer, Store Lyng og Ulkestrup Lyng, rummer et usædvanligt plante- og dyreliv, som den danske stat er forpligtet til at bevare i medfør af EU's habitatdirektiv. De særligt beskyttelseskrævende arter knytter sig til den højmoservegetation, som herskede på her ind til tørvegravningen og afvandingen af Åmosen for alvor satte ind for et halvt århundrede siden. Lokale kendere af arealernes plante- og dyreliv har fortalt, at flere af de mest sjældne arter er ved at forsvinde fra områderne, fordi der nu er blevet for tørt.

Øgården, ikke langt fra Husede lejren, var næste stop. Følgegruppen fik der en snak med forvalter Knud Sørensen. Øgården er på 180 ha inklusive forpagtninger og 235 dyreenheder. 70 ha er i Åmosen. Hvis de 70 Ha vådgøres uden at der gives erstatningsjord kan bedriften ikke fortsætte. På gården er der forståelse for projektet, hvis det er det samfundet ønsker, men for ejendommen er det et spørgsmål om at kunne fortsætte bedriften, både af økonomiske årsager og fordi man kan lide at arbejde med landbrug. På denne og andre gårde i projektområdet er der konkret behov for at kende samfundets vilje/evne til at købe jord til lodsejere der kommer i klemme eller på anden måde kompensere dem. Mulige løsninger kan fx være erstatningsareal, erstatning gennem fremskrivning af tabte indtægter eller gennem hjælp til tekniske løsninger. Afstanden til et erstatningsareal skal helst ikke overstige 5 km, men der er flere end én ejendom, som konkurrerer om jorden

Som sidste stop på turen, besøgte gruppen Garbølle Nørremose, hvor lodsejer Torben Møller-Nielsen viste rundt på sin ca. 18 Ha store ejendom. Mosen er et gammelt tørvegravningsområde og der er store permanent våde arealer. Lodsejerne ønsker ikke at der bliver så vådt, at man ikke kan bruge arealet mere til samme formål som i dag. Der er i området en ganske alsidig natur med flere arter, fx Duehøg, Skovmår, Husmår, Stor Vandsalamander, Rørhøg og Hugorm. Desuden kunne Odderen have gode muligheder, hvis den bliver genudsat i området. Der foregik også arbejde med at konvertere granbevoksninger til mere lysåbne arealer for på den måde at fremme et rigere fugleliv.

Et problem der blev diskuteret både her og på den forudgående del af turen, er forskellige interessegruppers ønsker til brugen af Åmosen og til natur i Danmark. Dette spredes sig fra ønsker fra friluftslivet, over landmændenes ønsker til lodsejernes egne og til tider internt modsatte ønsker.

Garbølle Nørremose
(Foto: Anders Fischer)

En interessant dag som rejste mange problemstillinger og som gav megen god diskussion i forbindelse med naturgenopretningsprojektet blev afsluttet med kaffe og særdeles velsmagende kage hjemme hos Sussi Neergaard og Torben Møller-Nielsen.